

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (European Social Survey-ESS) αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μέχρι τώρα προγράμματα Συγκριτικής Πολιτικής και Κοινωνιολογίας στον ευρωπαϊκό αλλά και το διεθνή χώρο. Το πρόγραμμα αυτό έχει ενταχθεί στις προτεραιότητες πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της ΕΕ ως κεντρική δράση του επιστημονικού θεσμού της, του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος Επιστημών (European Science Foundation).

Αντικείμενο της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας είναι η αυστηρότερη δυνατή συγκριτική προσέγγιση των στάσεων των Ευρωπαίων πολιτών σε μια σειρά κοινωνικά, πολιτικά και πολιτισμικά ζητήματα, που έχουν κρίσιμη σημασία για τον «ευρωπαϊκό χώρο». Στόχος της ΕΚΕ είναι η συστηματική κατανόηση και ερμηνεία των γοργών μεταβολών που χαρακτηρίζουν αυτές τις στάσεις, προκειμένου ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των πολιτικών της ΕΕ να λαμβάνουν υπόψη τις τάσεις που διαμορφώνονται στους κόλπους των πολιτών της.

Για να ανταποκριθεί σ' αυτά, η ΕΚΕ σχεδιάζεται σε έναν μακροπρόθεσμο ορίζοντα ως ερευνητικό πρόγραμμα σταθερά επαναλαμβανόμενων διετών «φάσεων». Έχοντας ως στόχο να αποτελεί ένα πρότυπο ακαδημαϊκής εμπειρικής έρευνας, οργανώνεται με αυστηρές μεθοδολογικές προδιαγραφές στο δειγματοληπτικό σχεδιασμό, στις τεχνικές έρευνας πεδίου και μέτρησης στάσεων, και με κοινό ερωτηματολόγιο για όλες τις συμμετέχουσες χώρες, όπου ορίζονται σταθερές θεματικές και μεταβαλλόμενες θεματικές ενότητες ανά διετή φάση. Αυτά αντιστοιχούν σε ενότητες ερευνητικού ενδιαφέροντος, οι οποίες τεκμηριώνονται ως προς την επιστημονική επάρκεια και καινοτομία τους, ελέγχονται ως προς τη σημασία τους για τις πολιτικές της ΕΕ, και, στη συνέχεια, συναποφασίζονται σε κεντρικό επίπεδο.

Οι βασικές επιστημονικές και επιχειρησιακές αρχές, με βάση τις οποίες συγκροτούνται η δομή και οι διαδικασίες της ΕΚΕ σε διάφορα επίπεδα, υπηρετούν την κεντρική φιλοσοφία αυτού του ερευνητικού σχεδίου, η οποία ορίζεται από τρεις αλληλένδετους άξονες:

- τη μεγιστοποίηση της συγκρισιμότητας των εμπειρικών δεδομένων μιας διεθνικής-κοινωνικής πολιτικής έρευνας,
- την εισαγωγή απαιτητικών καινοτομιών στα μεθοδολογικά και τεχνικά εργαλεία των εμπειρικών δειγματοληπτικών ερευνών κοινού, προκειμένου να επιτευχθούν υψηλότεροι βαθμοί ακρίβειας, εγκυρότητας και αξιοπιστίας, και
- τη σύνδεση της ακαδημαϊκής κοινωνικής-πολιτικής έρευνας με το σχεδιασμό των πολιτικών στη διαμορφούμενη «ευρωπαϊκή πολιτεία», μέσα από μια περιοδική χαρτογράφηση των προσανατολισμών του κοινού, από την οποία και νομιμοποιούνται αυτές οι πολιτικές.

Στόχο της έρευνας αποτελεί η συλλογή ποσοτικών δεδομένων σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό ευρωπαϊκών χωρών, η ένταξη των δεδομένων αυτών στη Διεθνή Βάση Δεδομένων της ΕΚΕ και η διάθεσή τους στην ερευνητική κοινότητα για δευτερογενή ανάλυση.

Ως εκ των παραπάνω, και το τέταρτο κύμα της ΕΚΕ είχε ως αντικείμενο να καταγράψει και να ερμηνεύσει τις δημόσιες στάσεις και αξίες, όπως αυτές διαμορφώνονται στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι και να ερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο αυτές βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με τους μεταβαλλόμενους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Παράλληλα, να προωθήσει και να εδραιώσει βελτιωμένες επιστημονικές μεθόδους διεθνικής ποσοτικής έρευνας στον ευρωπαϊκό και ευρύτερο χώρο.

Το ΕΚΚΕ είναι ο Εθνικός Συντονιστής της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας στην Ελλάδα. Ελέγχει και εποπτεύει την οργάνωση της έρευνας πεδίου και ασκεί τους προβλεπόμενους ποιοτικούς ελέγχους από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Συντονιστική Επιτροπή. Η εμπειρία του ΕΚΚΕ από τους προηγούμενους γύρους της έρευνας, μας επιτρέπει την ακριβή γνώση των αναγκών της, που είναι η επιτυχής διεξαγωγή της έρευνας και η παράδοση των δεδομένων της σε κατάλληλη μορφή για την οργάνωση του Αρχείων όπως επιτάσσει η Κεντρική Ευρωπαϊκή Επιτροπή ώστε να είναι απολύτως συγκρίσιμα με αυτά των άλλων χωρών.

Το ΕΚΚΕ, διά του Ινστιτούτου Πολιτικής Κοινωνιολογίας, συμμετείχε στον 1^ο, τον 2^ο και τον 4^ο γύρο (2003, 2005, 2009,

αντίστοιχα).¹ Αυτή η «κατά κύματα» συνέχεια παρέχει τη δυνατότητα παραγωγής σειρών στη συγχρονία και τη διαχρονία υπηρτώντας τις προδιαγραφές της ποσοτικής σειραϊκής προσέγγισης. Ο εντυπωσιακός όγκος δεδομένων που διαχέονται μέσα από τον επίσημο ιστότοπο του ESS περιλαμβάνει συγκρίσιμες πληροφορίες και αναφέρεται, κατά την αρχή της δεκαετίας που διανύουμε, σε δεδομένα από 22 ευρωπαϊκές χώρες, ενώ σήμερα παρουσιάζει δεδομένα από τον διευρυμένο αριθμό 28 χωρών που συμμετείχαν στον 4^ο γύρο.

Ο 1^{ος} γύρος της έρευνας αυτής διεξήχθη το διάστημα 2002-2003 και συμμετείχαν 22 ευρωπαϊκές χώρες, ανάμεσά τους και η Ελλάδα. Ο 2^{ος} έγινε το 2004-2005 με συμμετοχή 26 ευρωπαϊκών χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, ο 3^{ος} το 2006-2007 με 25 ευρωπαϊκές χώρες, χωρίς όμως τη συμμετοχή της Ελλάδας, και ο 4^{ος} το 2008-2009 με 28 ευρωπαϊκές χώρες, με τη συμμετοχή και της Ελλάδας. Τα δεδομένα από τους τέσσερις αυτούς γύρους της έρευνας, για όλες τις συμμετέχουσες χώρες, είναι διαθέσιμα στον ιστότοπο: www.europeansocialsurvey.org

Για λόγους εξυπηρέτησης της επιστημονικής αλήθειας, στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι ο 4^{ος} γύρος στη χώρα μας διενεργήθηκε από το ΕΚΚΕ κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες –με το Κέντρο να αντιμετωπίζει σχεδιασμό κατάργησής του– οι οποίες καθόρισαν και τη διενέργεια του πεδίου σε χρονική υστέρηση από τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν στο γύρο αυτό. Η υστέρηση αυτή δεν κρίθηκε τέτοια που να ακυρώνει την ένταξη των δεδομένων της Ελλάδας στη διεθνή βάση δεδομένων, μετά από διορθωτικές κινήσεις, τόσο επί της δειγματοληψίας όσο και επί της μεθοδολογίας υλοποίησης του ερευνητικού έργου από την κεντρική επιστημονική επιτροπή της ΕΚΕ.

Η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε το διάστημα 25 Ιουλίου – 23 Νοεμβρίου 2009. Το αρχικό δείγμα πληθυσμού της έρευνας ήταν 3.097 νοικοκυριά σε εθνικό επίπεδο, το τελικό-προσαρμοσμένο δείγμα ήταν 2.790 νοικοκυριά, και οι ολοκληρωμένες συνεντεύξεις έγιναν σε 2.072 άτομα. Το ποσοστό των

1. Η συμμετοχή στο 3^ο «κύμα» παρακάμφθηκε εξαιτίας κυρίως οικονομικών δυσχερειών.

ολοκληρωμένων συνεντεύξεων ανέρχεται στο 75% περίπου του δείγματος, υπερκαλύπτοντας το σχετικό στόχο στο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας, ο οποίος ήταν 70%.

Η κατανομή του δείγματος, όπως προέκυψε κατά τον 4^ο γύρο της ΕΚΕ είναι:

Φύλο	%
Άνδρες	45,4
Γυναίκες	54,6
Σύνολο	100,0
Ηλικιακές κατηγορίες	%
15-17 ετών	2,6
18-24 ετών	9,5
25-34 ετών	17,1
35-44 ετών	22,8
45-54 ετών	18,4
55-64 ετών	13,5
65 και άνω	16,0
ΔΑ	0,1
Σύνολο	100,0
Επίπεδο εκπαίδευσης	%
Αναλφάβητοι/μερικές τάξεις Δημοτικού	2,8
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	18,9
Μερική μέση εκπαίδευση	16,9
Πλήρης μέση εκπαίδευση	35,5
Μεταλυκειακή μη παν/κή εκπαίδευση	8,9
Απόφοιτοι ΤΕΙ/ΑΕΙ	15,5
Κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων	1,5
Σύνολο	100,0%

Παράλληλα συλλέχθηκαν και κωδικοποιήθηκαν τα γεγονότα της επικαιρότητας σύμφωνα με τις μεθοδολογικές προδιαγραφές της έρευνας. Τα γεγονотоλογικά δεδομένα (event data) αποτελούν ένα συμπληρωματικό μεθοδολογικό εργαλείο ερμηνείας και ελέγχου των αποτελεσμάτων της έρευνας με στόχο τη

στάθμιση της συγκυρίας.² Η συγκυρία για τη χώρα μας κατά τη διάρκεια της έρευνας καθορίστηκε από τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2009, την προϋούσα οικονομική κρίση, τις εξελίξεις του σκανδάλου της Siemens, το φόβο της πανδημίας από τον ιό της γρίπης και τη μεγάλη περιβαλλοντική καταστροφή που προκάλεσε η φωτιά στην ανατολική Αττική τον Αύγουστο του 2009.³ Η εκτίμηση της πιθανής επίδρασης των συγκεκριμένων γεγονότων στις απαντήσεις των υποκειμένων της έρευνας αποτελεί προϋπόθεση για την πληρέστερη κατανόηση των όρων της συγχρονίας και του κλίματος της έρευνας.

Στο σημείο αυτό και για την πληρέστερη κατανόηση του παραγόμενου ερευνητικού αποτελέσματος πρέπει να αποσαφηνίσουμε τις εξής μεθοδολογικές προπαραδοχές και προαπαιτούμενα του ερευνητικού έργου.

Μια σημαντική και ξεχωριστή πτυχή της ΕΚΕ είναι ότι σχεδιάστηκε για να υπακούει στη *λογική τακτού χρονοδιαγράμματος*, ότι, δηλαδή, η συλλογή των δεδομένων, για παράδειγμα θα διενεργείται ανά διετία. «Γενικό θέμα» του ερευνητικού σχεδίου, είναι η «*μελέτη και ερμηνεία των κατανομών, διαφορών και μεταβολών στις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές πεποιθήσεις και συμπεριφορές των Ευρωπαίων*».⁴ Πρόκειται για την αναζήτηση της *σταθερότητας* μέσα στη *μεταβολή* με τη χρήση ενός καινοτόμου εργαλείου–ερωτηματολογίου το οποίο αρθρώνεται πολυθεματικά: γύρω από ένα σώμα σταθερά επαναλαμβανόμενων και ενός ανά διετία μεταβαλλόμενου σώματος μεταβλητών και μετα-μεθοδολογικών εργαλείων ελέγχου της αξιοπιστίας και εγκυρότητας αυτών των ίδιων των τεχνικών μέτρησης.

2. Βλ. Σταθοπούλου Θ., 2007, *Τα γεγονотоλογικά δεδομένα στην Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα. Προβλήματα καταγραφής και ανάλυσης*, στο Καφετζής Π., Μαλούτας Θ., Τσίγκανου Ι. (επιμ.), *Πολιτική - Κοινωνία - Πολίτες: Ανάλυση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας – ESS*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 315-339.

3. Βλ. Σταθοπούλου Θ., 2010 (15 Ιουνίου), «Γεγονότα της επικαιρότητας και αντιλήψεις των Ευρωπαίων πολιτών. Η στάθμιση της συγκυρίας στην Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα», Εισήγηση στην ημερίδα του Πανεπιστημίου Αθηνών.

4. Π. Καφετζής, 2007, *ανωτ. σημ.*, σ. 32-33.

Εθνικός Εκπρόσωπος του 4^{ου} Γύρου της ΕΚΕ στην Ελλάδα ήταν ο Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών και τ. Πρόεδρος του ΕΚΚΕ κ. Ιωάννης Υφαντόπουλος.

Στην υλοποίηση του 4^{ου} γύρου της ΕΚΕ συμμετείχαν (αλφαβητικά) οι κάτωθι επιστήμονες και ερευνητές του ΕΚΚΕ:

Χ. Βαρουξή, Ν. Γεωργαράκης, Θ. Μαλούτας (Διευθυντής ΙΑΑΚ – ΕΚΚΕ), Ι. Μιχελογιαννάκης, Δ. Μπαλούρδος (Υπεύθυνος δειγματοληψίας), Β. Παπλιάκου (Υπεύθυνη στατιστικής ανάλυσης), Ν. Σαρρής, Χ. Στρατουδάκη, Ε. Τεπέρογλου (Συντονίστρια αλληλογραφίας με την Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή του ESS), Ο. Τσακηρίδη, Ι. Τσίγκανου (Αν/τρια Διευθύντρια Ι.ΠΟ.ΚΟΙΝΩ - ΕΚΚΕ, Υπεύθυνη έρευνας πεδίου), Θ. Σταθοπούλου (Υπεύθυνη των Event Data), Α. Φραγκίσκου, Α. Χατζηγιάννη (Υπεύθυνη έρευνας πεδίου).

Η δειγματοληψία και η διενέργεια της επιτόπιας έρευνας του 4^{ου} γύρου ανατέθηκε με δημόσιο διαγωνισμό στην εταιρεία OPINION (Συντονιστής έρευνας πεδίου Θ. Λιβάνιος). Για την έρευνα στο πεδίο εκπαιδεύτηκαν και απασχολήθηκαν 82 συνεντευκτές/επόπτες. Ολόκληρη η διαδικασία τελούσε υπό την επιστημονική ευθύνη του ΕΚΚΕ και των Κεντρικών Συντονιστών της ΕΚΕ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η χρηματοδότηση και των τριών γύρων του Προγράμματος εξασφαλίστηκε από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (Υπουργείο Ανάπτυξης -2009 και Υπουργείο Παιδείας από το 2009 κι εντεύθεν).

Γιάννης Μιχελογιαννάκης